

Музика О. Я.

канд. пед. наук, доцент кафедри образотворчого мистецтва
Уманського державного педагогічного університету ім. Павла Тичини

РОЗВИТОК ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ОСОБИСТОСТІ ВЧИТЕЛЯ: СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД

Проблема творчості, творчого потенціалу як одна із найвагоміших у сфері самопізнання людини, з давніх часів хвилювала суспільство, була предметом філософських роздумів, психолого-педагогічних наукових пошуків учених, мистецтвознавців, діячів культури.

Сьогодні в умовах поглиблення гуманізації вітчизняної освіти, входження суспільства у світовий освітній простір особливо гостро постає проблема гармонійного розвитку особистості. Тому розвиток творчих здібностей майбутніх учителів образотворчого мистецтва – одне із пріоритетних завдань вищої педагогічної освіти. Адже сьогодні педагог має відповідати високим професійним і загальнокультурним вимогам, спрямованим на цілісність педагогічних процесів, перетворення змісту освіти у механізм системного розвитку творчої особистості, реалізації її творчого потенціалу.

Як філософська категорія, творчість – це вища і специфічна форма розвитку. У свою чергу, розвиток – це рух, діяльність, у процесі якої відбувається становлення особистості, яка є центром, суттю всього буття. Особистість визначається як «поняття, вироблене для відображення соціальної природи людини, розгляду її як суб'єкта соціокультурного життя, визначення її як носія індивідуального начала (інтереси, здібності, устремління, свідомість і т.ін.)» [1, с. 440].

Особистість розкривається у контексті соціальних відношень, предметної діяльності, спілкування. Вона невід'ємна від філософської категорії «система». Сьогодні міждисциплінарним напрямом у науці є синергетична концепція філософського поняття розвитку нелінійних систем.

Термін «синергетика» у перекладі з грецької означає «співдружність»,

«співробітництво» [5, с. 456] і визначається як «сучасна теорія самоорганізації, нове світобачення, яке пов'язується з дослідженням феноменів самоорганізації, нелінійності, нерівноважності, глобальної еволюції, вивченням процесів становлення «порядку через хаос» (І.Пригожин), біфуркаційних змін, незворотності часу, нестійкості як основної характеристики процесів еволюції» [3, с. 618]. Концептуально-методологічна новизна ідеї самоорганізації ґрунтується на визнанні здатності різних систем до саморозвитку не лише за рахунок енергії, інформації, речовини ззовні, але й завдяки використанню їх внутрішніх можливостей.

Досліджуючи проблему творчості й творчої діяльності з позиції синергетики, Ю.В. Шаронін [7, с. 81] визначив характерні риси творчого мислення педагога: багатоваріантність, різноманітність підходів, випадковість, хаотичність. Базовими параметрами творчої особистості можна вважати: активність, відкритість, уяву, морально-ціннісні орієнтації, відповідальність, свободу самовираження, реалізацію, задоволеність діяльністю.

Розглядаючи особистість з позицій синергетичної концепції у розвитку її творчих здібностей, можна визначити такі особливості: 1) енергетика – активний початок, який впливає на систему з боку творчої особистості; 2) відкритість системи – її постійний обмін енергією, інформацією з навколишнім середовищем; 3) діалогічність системи – здатність до спілкування, уміння звертатися до внутрішнього світу, побачити його очима іншої людини; 4) свобода вибору: ідея нелінійності розвитку, що лежить в основі синергетики і полягає у багатоваріантності, альтернативності, можливості вибору з цих альтернатив у процесі конструктивної діяльності; 5) задоволеність діяльністю, що якісно впливає на розвиток творчих здібностей особистості.

У процесі підготовки вчителів образотворчого мистецтва враховуються особливості особистості й якості творчої людини, визначені А. Маслоу: спрямованість на самореалізацію, де проявляються духовно-естетичні якості особистості; бажання досягнути мети, коли творчість є сенсом життя; самостійність і незалежність думок і суджень; відкритість і щирість

особистості, її аутентичність; оригінальність рішення проблеми при створенні художнього образу, ініціативність і гнучкість особистості; віра у власні сили і їх адекватна оцінка; високий рівень рефлексії, самокритичність і критичність у судженнях; відкритість досвіду, сприйняття незвичайного, нового, оригінального у навколишньому світі й передача власного ставлення до світу через твори мистецтва [2, с. 77–78].

Важливими є також якості творчої особистості, визначені К. Роджерсом:

– екзистенціальність – відкритість досвіду, тобто «відсутність ригідності» і проникливість меж понять, переконань, образів і гіпотез;

– внутрішня самооцінка особистості, коли основа оцінювання – всередині неї, у реакції власного організму і власній оцінці твору;

– інтуїція, творче бачення проблеми, «висунення безумних гіпотез», знаходження проблем у свідомому, перетворення однієї форми в іншу [4].

Синергетичний підхід в освіті, на думку М. Федорової, «... ґрунтується на домінуванні в освітній діяльності самоосвіти, самоорганізації, самоуправління і полягає у стимулювальному або збуджувальному впливові на суб'єкт з метою його саморозкриття і самовдосконалення у процесі співробітництва з іншими людьми і з самим собою» [6, с. 4]. Тому «реалізація синергетичного підходу в діяльності викладача виявляється в оновленні змісту, методів і форм навчання з урахуванням таких факторів, як відкритість, самоорганізація, саморозвиток, креативність і нелінійність мислення, управління і самоуправління тощо» [6, с. 10]. На оптимізацію навчання суттєво впливають особистісні якості педагога, сповнені синергетичного змісту: нелінійний стиль мислення; концептуальний і методологічний плюралізм; сполучення абстрактно-логічного і образно-інтуїтивного, раціонального та ірраціонального способів мислення; творчий стиль, конкретність мислення при умінні виділяти головне; почуття міри у використанні тих чи інших методів викладання; емоційна чуттєвість, контактність у спілкуванні. Оптимальна організація педагогічного процесу, на думку дослідниці, передбачає самостійність і творчий підхід педагога до роботи [6, с. 147].

Розвиток творчих здібностей відбувається у визначеному темпі й

залежить від можливостей студента на кожному етапі навчання. Вважаємо, що однією із найважливіших умов їх ефективного розвитку є залучення студентів до творчої діяльності оптимальної складності, яка вимагає активізації мисленнєвих процесів.

Управління навчанням з позицій синергетичного підходу полягає у виборі таких впливів на систему (особистість), які були б узгоджені з її внутрішніми властивостями. Синергетика відкидає метод прямого впливу на відкриті неврівноважені системи, але, разом з тим, правильно організовані, резонансні впливи на складні системи дуже ефективні.

Відтак, у педагогічному процесі фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва, на наш погляд, мають обов'язково враховуватися основні принципи синергетичного підходу, що сприятиме активізації прихованих можливостей і розкриття творчого потенціалу кожного студента.

Список використаних джерел:

1. Большой энциклопедический словарь : философия, социология, религия, эзотеризм, политэкономия / [главн. научн. ред. и сост. С. Ю. Солодовников]. – Минск : МФЦП, 2002. – 1008 с.
2. Личность: внутренний мир и самореализация : идеи, концепции, взгляды / [сост. Ю. Н. Кулюткин, Г. С. Сухобская]. – СПб., 1996. – 175 с.
3. Новейший философский словарь / [сост. А. А. Грицанов]. – Минск : Изд. В. М. Скакун, 1998. – 897 с.
4. Роджерс К. Р. Становление личности : взгляд на психотерапию / К. Р. Роджерс ; [пер. с англ. М. Злотник]. – М. : Эксмо-Пресс, 2001. – 414 с.
5. Словарь иностранных слов. – 15-е изд., испр. – М. : Рус. яз., 1988. – 608с.
6. Федорова М. А. Педагогическая синергетика как основа моделирования и реализации деятельности преподавателя высшей школы : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / Федорова Марина Александровна. – Ставрополь, 2004. – 169 с.

7. Шаронин Ю. В. Психолого-педагогические основы формирования качеств творческой личности в системе непрерывного образования : (синергетический подход) / Ю. В. Шаронин. – М. : МГИУ, 1998. – 321 с.